

мето на голѣмия гладъ въ Родопа Мохамедъ IV се готвѣлъ за новъ походъ въ Кандия противъ венецианцитѣ. Шестима паши тръгнаха отъ Пловдивъ презъ Пещера за Македония. Неочаквано великиятъ везиръ Мохамедъ Кюприли (1656—1661), родомъ албанецъ, нахлулъ съ много еничери въ Цѣпина, разположилъ се на лагеръ при Костантово, повикалъ при себе си всички свещеници и старейшини, оковалъ ги въ вериги и имъ казалъ: „О, вие измѣнници! Великиятъ ни падишахъ Али Османъ ви бѣ обикналъ и заради това само вие не плащате никакви данъци, а само помагате, когато потрѣбва на нашитѣ войски. Ние ви обичахме тъй, както обичахме своитѣ еничери, а вие сте намислили да вдигате глава противъ нашия султанъ!“ Тогава му отговорилъ банъ Велю, чието име носи и до сега още една баня въ Цѣпина (Вельова баня), и протопопъ Константинъ: „Честити везире! нашитѣ момчета още недавна се сражаваха въ султановата войска въ Тунисъ, Триполисъ и Египетъ; какво страшно сте узнали за насъ?“ Но везирътъ възразилъ: „Вие лъжете! Получихъ известие отъ Кара-баши въ Пловдивъ“ (т. е. отъ грѣцкия митрополитъ Гаврилъ). Тогава тѣ казали: „Той нѣма власт надъ насъ и, понеже не му плащаме никакви данъци (стр. 249), то той ни е и оклеветилъ“. Разсърдениятъ везиръ викналъ къмъ еничеритѣ да изколятъ гяуритѣ; тогава имагинтъ Хасанъ ходжа излѣзълъ напредъ и имъ измолилъ живота, при условие, че тѣ ще приематъ мохамеданската вѣра. И наистина, на връхъ Св. Георги банътъ и протопопътъ заедно съ всички свещеници и старейшини приели исляма, а следъ това везирътъ си тръгналъ гонататѣкъ презъ Разлога за Солунъ. Хасанъ ходжа съ четирма другари вече къмъ августъ обърналъ въ мохамеданство цѣла Цѣпина. Останалитѣ вѣрни на Христовата вѣра трѣбвало да бѣгатъ по планинитѣ, гдето си основали нови села: Каменица, Ракитово и Батеве по Стара-рѣка. Хасанъ поржчалъ да докаратъ на товарни животни храни отъ Пазарджикъ, изсипалъ ги въ Костантово въ черквата и раздалъ на всѣка помохамеданчена кѣща по два шеника просо и по толкова рѣжъ. Подъ предводителството на ходжата новитѣ привѣрженици на исляма били задължени да разрушатъ всички християнски храмове отъ Костенецъ до Станимака, всичко, както се разправя, 218 черкви и параклиси и 33 манастири. На Петковденъ съ получилъ султански ферманъ, споредъ който цѣпинскитѣ българи-християни се изключватъ отъ военна служба и се приравняватъ съ раитѣ („да се събератъ българитѣ, та да станатъ рая, да даватъ харачъ и веримъ и да ходятъ на ангария, и само турцитѣ да отиватъ на войска“). Цѣпинци вѣроятно още презъ време на походитѣ се научили отъ турцитѣ на много нѣща, което ги подготвило да приематъ исляма. И сега още тѣ пѣятъ български пѣсни и живѣятъ по старитѣ си родни обичаи; макаръ и да сѣ фанатични привѣрженици на пророка, все пакъ малцина отъ тѣхъ говорятъ турски¹⁶.

За другитѣ войници, за жалость, нищо не можемъ да кажемъ за сега, освенъ това, че потомцитѣ имъ и до сега се отличаватъ съ храбрость, енергия и патриотизъмъ.

Подобни на войницитѣ били сѣщо споменуванитѣ отъ Константиновича християнскитѣ *марталуси* (по грѣцки—арматоли), върху които, на брой нѣколко стотинъ души, се възлагали длѣжноститѣ на пограничната стража съ месечна заплата. Въоръжени били съ сабли и съ копия. Капитанитѣ имъ често се побратимявали съ клефтитѣ. Прочутитѣ по цѣлъ свѣтъ сулиоти въ Епиръ първоначално били такива арматоли¹⁷.

Въ България марталуси имало въ Видинския санджакъ при Ртанъ (сега въ Сърбия), въ Баня и въ долината на Църна-рѣка (Църни Тимокъ); тамъ тѣ били длѣжни да пазятъ страната отъ отвжддунавски хайдути, които правили тамъ своитѣ набѣги.